

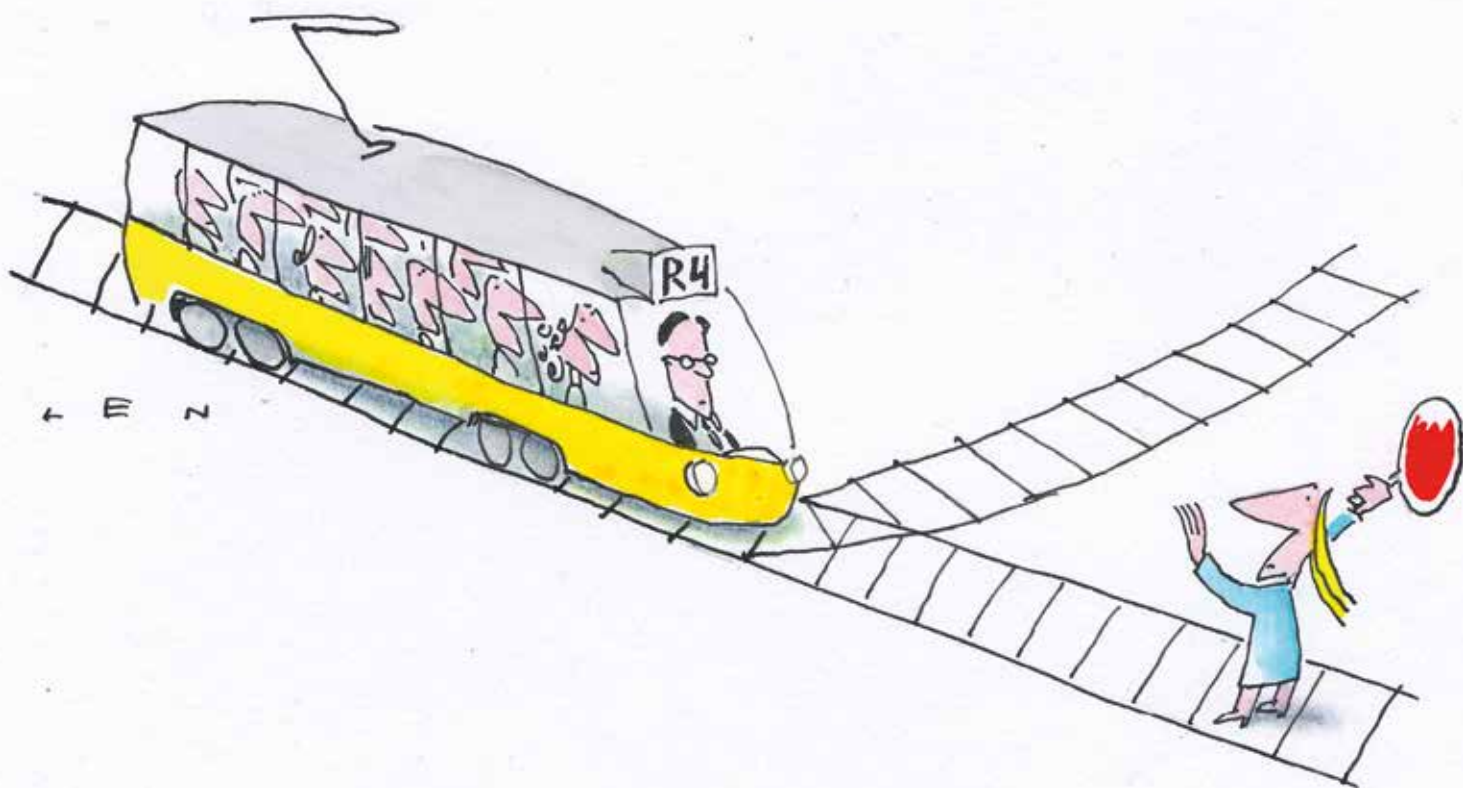
SPANNING

RUTTE 4: PLEISTERS PLAKKEN

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

jaargang 24, nummer 2, april 2022

RUTTE 4: PLEISTERS PLAKKEN

Illustratie: Len Munnik

Het is even wennen. Rutte 4 is zowaar van plan om de portemonnee te trekken. Om de klimaatcrisis en de stikstofuitstoot aan te pakken. Om achterstallig onderhoud in het onderwijs en bij defensie weg te werken. Om meer woningen te bouwen. Om iets te doen aan armoede en schulden. En om de kinderopvang goedkoper te maken. Dat is reden voor optimisme. Na jaren waarin er op elk onderdeel van de overheid is bezuinigd, wordt er nu eindelijk geïnvesteerd. Een overwinning voor een ieder die daarvoor gestreden heeft.

Tegelijkertijd is er genoeg reden om kritisch te zijn op deze regering. De oplossingen van Rutte 4 zijn vaak net zo neoliberal als die van zijn

eerdere kabinetten. En wat dit kabinet vooral doet is pleisters plakken: gedwongen door maatschappelijk protest en rechtszaken rampzalig beleid uit het verleden terugdraaien of verzachten. Denk aan de miljardenfondsen voor klimaat en stikstof of het afschaffen van het leenstelsel en de verhuurderheffing.

Voor sommige groepen in de samenleving heeft dit kabinet zelfs helemaal niets te bieden, zoals voor jongeren die hulp nodig hebben, ouderen in verpleeghuizen of gepensioneerden. In hen gaat dit kabinet niet investeren. Ook is nog onduidelijk hoe Rutte 4 de mensen gaat helpen die het hardst worden getroffen door de energiecrisis. De

belasting op brandstof en energie is weliswaar verlaagd, maar daar profiteren nu vooral de hogere inkomens van.

In deze Spanning maken we een kritische analyse van het regeerakkoord. Wat staat er in en wat ontbreekt er? We vragen Tweede Kamerleden Maarten Hijink, Sandra Beckerman en Renske Leijten hoe zij naar het regeerakkoord kijken. We gaan na in hoeverre er sprake is van een nieuwe manier van denken over de overheidsfinanciën. En we bespreken de voorstellen van de SP om tot een eerlijker belastingstelsel te komen nu de belasting op vermogen nog lager dreigt te worden. ■

IN DIT NUMMER

4 HOE SOCIAAL IS HET REGEERAKKOORD?

Hoe verhoudt het regeerakkoord zich tot de tien uitgangspunten van de SP voor een socialer Nederland?

Bart Linssen en Tijmen Lucie

6 'HET NEOLIBERALISME IS NOG NIET VOORBIJ'

Kamerleden Maarten Hijink, Sandra Beckerman en Renske Leijten laten hun licht schijnen over wat er wat er wel en niet in het regeerakkoord staat over zorg, wonen en een dienende overheid.

Tijmen Lucie

12 WAT DOET DIT KABINET VOOR DE ONMISBAREN?

Beeldverhaal over de mensen die ons land de afgelopen twee jaar overeind hebben gehouden.

Redactie

14 VOOR WIE ZIJN DIE MILJARDEN?

Rutte 4 gaat investeren in plaats van bezuinigen, maar is er echt sprake van een koerswijziging?

Bart Linssen

18 WAT TE DOEN TEGEN VERMOGENSONGELIJKHEID?

Wat wil de SP nu de vermogensrendementsheffing van tafel is en de vermogensongelijkheid nog groter dreigt te worden?

Tijmen Lucie

Lees de Spanning online op: sp.nl/spanning

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 25 euro per jaar voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 40
E administratie@sp.nl

Redactieadres
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 35
E spanning@sp.nl

Redactie
Ruud Kuin
Bart Linssen
Tijmen Lucie
Eduard van Scheltinga

Tekstredactie
Peter Sas

Redactieraad
Jannie Visscher

Basisontwerp
Thonik en BENG.biz

Vormgeving
Nenad Mečava
Gonnie Sluijs

illustratie cover
Nenad Mečava

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Geen Afgeleide Werken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

HOE SOCIAAL IS HET REGEERAKKOORD?

Tekst Bart Linssen en Tijmen Lucie

In 2021 ging de SP naar de kiezer met tien uitgangspunten voor een socialer Nederland. Hoe scoort het nieuwe regeerakkoord (ook wel het coalitieakkoord genoemd) op die punten? We zetten ze op een rijtje.

1 WIJ WILLEN EERLIJK DELEN

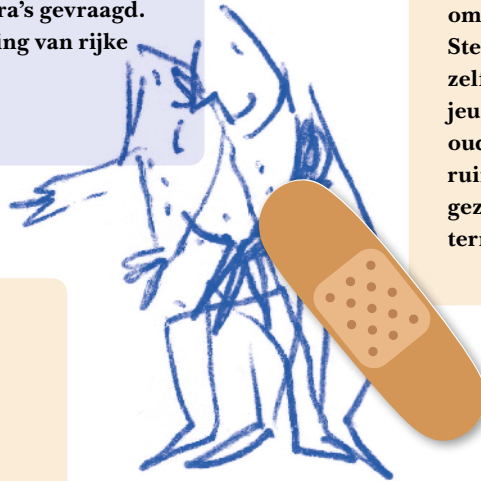
Het kabinet zegt van plan te zijn om belastingontwijking aan te pakken, maar erg waarschijnlijk is dat niet. Want de man die dit moet doen (staatssecretaris Van Rij) heeft zelf jarenlang grote bedrijven geholpen om zo min mogelijk belasting te betalen. Voor middeninkomens verlicht het kabinet de lasten, maar aan hoge inkomens en multinationals wordt niets extra's gevraagd. Wel wordt de 'jubelton', de belastingvrije schenking van rijke ouders aan hun kinderen om een eigen woning te kopen, afgeschaft.

2 WIJ WILLEN ZORG VOOR IEDEREEN

Dit kabinet trekt geld uit voor allerlei zaken, maar juist op de jeugdzorg, de ouderenzorg en de gezondheidszorg wordt bezuinigd. Voor jeugdzorg worden niet de middelen vrijgemaakt die nodig zijn om de problemen daar op te lossen. Sterker nog, vanaf 2025 wordt er zelfs een half miljard op de jeugdzorg bezuinigd. Op de ouderenzorg wordt op korte termijn ruim 400 miljoen bezuinigd; op de gezondheidszorg op de langere termijn maar liefst 4,5 miljard.

3 MEER LOON EN HOGERE UITKERINGEN

Na jaren van strijd van de SP en de vakbeweging konden partijen echt niet meer om een hoger minimumloon heen. Het kabinet stelt nu ook voor om het minimumloon te verhogen, net als de meeste sociale uitkeringen. De loonsverhoging stelt echter weinig voor: nog geen euro per uur erbij in 2025. Ook stijgt de AOW niet mee. Inmiddels is de SP hier actie tegen aan het voeren. En met succes. De Eerste Kamer eist dat het nieuwe kabinet de plannen aanpast om ook de AOW'ers tegemoet te komen.

4 EEN SCHOOL VOOR IEDEREEN

Jarenlange actie is beloofd: docenten in het basisonderwijs krijgen eindelijk een salaris dat gelijk staat aan dat van hun collega's in het voortgezet onderwijs. Bovendien komt er structureel geld bij om het onderwijs te verbeteren. Wat wel mist zijn plannen om de vermarkting van het onderwijs tegen te gaan. Zolang daar niets aan gedaan wordt, is het onmogelijk om ieder kind gelijke kansen te geven. Zeker als de macht in het onderwijs bij de schoolbesturen en hun koepels blijft liggen. Het is goed dat er na jaren van actievoeren een einde wordt gemaakt aan het leenstelsel en de studiebeurs weer terugkomt. Wel is de compensatie voor de schuldengeneratie erg mager.

5 EEN HUIS VOOR IEDEREEN

Nu de protesten tegen de woningnood toenemen, voelt dit kabinet de druk om daar iets aan te doen. Daarbij kiest het vooral voor nieuwe woningen, wat zeker niet verkeerd is. Maar zolang woningen er zijn om aan te verdienen in plaats van om in te wonen, blijft het dweilen met de kraan open. En dat verdienmodel blijft intact. De huren, die dankzij actievoeren in 2021 nog waren bevroren, gaan weer stijgen. Wel wordt na jarenlang verzet eindelijk de verhuurderheffing afgeschaft.

6 VEILIGHEID VOOR IEDEREEN

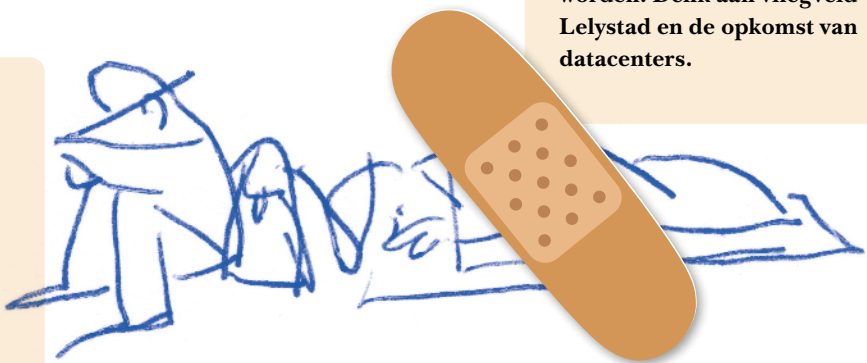
Het kabinet trekt extra middelen uit om de politie te versterken. Daarbij is vooral aandacht voor het bestrijden van de georganiseerde misdaad en cybercriminaliteit. Op zich is dat positief, zolang er ook extra geld komt voor de wijkagent. Want al in 2013 (!) is afgesproken dat er per 5000 inwoners één wijkagent moet zijn, maar die afspraak is nooit nagekomen. Ook zullen er meer politiestations in de wijken bij moeten komen, want daarvan zijn er in de afgelopen jaren een hoop verdwenen.

7 EEN SCHONERE WERELD

Met een miljardenfonds wordt geprobeerd om klimaatverandering tegen te gaan. Met een tweede miljardenfonds moeten de stikstofproblemen worden aangepakt. Hoe die fondsen gaan uitpakken is nog niet duidelijk. Wel weten we al dat veel moeilijke beslissingen vooruitgeschoven worden. Denk aan vliegveld Lelystad en de opkomst van datacenters.

8 WE WILLEN SAMEN LEVEN

Al jaren worden arbeidsmigranten in Nederland uitgebuit. Het regeerakkoord noemt de aanbevelingen van de commissie-Roemer, die de ellendige arbeidsomstandigheden en huisvesting van arbeidsmigranten onderzocht. Dat is positief. Toch is de kans groot dat het niet mogelijk blijkt om grip te krijgen op deze misstanden, zolang er geen werkvergunningen worden ingevoerd. De EU houdt dat tegen en er zijn geen aanwijzingen dat het kabinet daar iets aan wil doen.

9 EEN BETERE WERELD

Waar de SP inzet op zoveel mogelijk beslissen in Nederland, wil dit kabinet juist meer invloed uit Brussel. Het wil bijvoorbeeld het vetorecht van landen met betrekking tot het buitenlandbeleid deels afschaffen. Zo wordt weer een deel van de nationale besluitvorming uit handen gegeven en komt de politiek verder van de mensen af te staan. Wel worden de uitgaven aan ontwikkelingshulp met 500 miljoen euro per jaar verhoogd.

10 MENSEN ZIJN DE BAAS

Dit kabinet doet nauwelijks iets om de invloed van mensen op de politieke besluitvorming te vergroten. Het woord referendum komt in het regeerakkoord zelfs niet voor. De zeggenschap van medewerkers in de zorg en het onderwijs wordt vergroot, over de andere sectoren (zowel publiek als privaat) wordt niets gezegd. Datzelfde geldt voor het versterken van de positie van de vakbond. Ook daarover geen woord. Wel wil het kabinet meer grip krijgen op vitale bedrijven.

Foto: Joshua Versijde

‘HET NEOLIBERALISME IS NOG NIET VOORBIJ’

Tekst Tijmen Lucie

Drie voor de SP belangrijke thema's zijn zorg, wonen en een dienende overheid. Wat staat er over deze onderwerpen in het nieuwe regeerakkoord? En vooral ook: wat mist er? Daarover ging ik in gesprek met de Kamerleden Maarten Hijink, Sandra Beckerman en Renske Leijten.

› Wat vind jij positief aan wat er over zorg in het regeerakkoord staat?

‘Behalve meer doen aan preventie, waar wij ook altijd voor zijn geweest, staat er eigenlijk weinig positiefs in.’

› Als jij het regeerakkoord leest, heb je dan het idee dat Nederland beter voorbereid zal zijn op een toekomstige pandemie?

‘Nee. Er wordt wel 300 miljoen

beschikbaar gesteld voor ‘pandemische paraatheid’, maar hoe dat geld besteed gaat worden blijft onduidelijk. Bovendien is het te weinig. Met dit bedrag kun je niet

‘Het kabinet doet niets om werken in de zorg aantrekkelijker te maken’

eens alle tekorten bij de GGD oplossen. Misschien nog wel belangrijker is dat het kabinet niets doet om werken in de zorg aantrekkelijker te maken.’

› Hoe wil het kabinet er dan voor zorgen dat er meer mensen in de zorg komen werken?

‘Dat weet ik niet. Er komt in ieder geval geen extra geld voor salarissen. Terwijl het geld dat er eerder op initiatief van de SP en ChristenUnie bij is gekomen, slechts een eerste stap was.

Daarbij geven veel zorgmedewerkers aan dat de werkdruk te hoog is. En wat doet dit kabinet? Het schrapt de personeelsnorm in verpleeghuizen. Die personeelsnorm is er een paar jaar geleden onder grote maatschappelijke druk gekomen. En die is heel belangrijk, want die zorgt ervoor dat je op drukke momenten altijd voldoende personeel hebt. Er moeten dan altijd minimaal twee zorgverleners aanwezig zijn. Als je die personeelsnorm afschaft, kun je op je vingers natellen dat de werkdruk alleen maar toeneemt. Dat is zo onverstandig.’

› Terwijl er op andere terreinen miljarden worden uitgegeven, bezuinigt Rutte 4 op de zorg en de jeugdzorg. Hoe verklaar jij dat?

‘Dat is niet te verklaren. Rutte 4 redeneert net als de vorige kabinetten. We moeten nu bezuinigen om de zorg op de langere termijn betaalbaar te houden. Alleen het probleem is dat als je nu geld weghaalt en het werken in de zorg minder aantrekkelijk maakt, er op de langere termijn juist personeelstekorten ontstaan. Daarom moeten we de winsten en de bureaucratie

door marktwerking uit de zorg halen. Dan hebben zorgverleners veel meer tijd om voor de patiënten of bewoners te zorgen.

Wat er bij de jeugdzorg gebeurt, vind ik echt heel kwalijk. Dat je een eigen bijdrage gaat vragen van gezinnen en jongeren die hulp nodig hebben. Daarmee verhoog je natuurlijk de drempel voor het krijgen van zorg en ondersteuning en maak je de problemen alleen maar groter.’

› Gaat er nog iets veranderen aan de wijze van financiering van de zorg of de wijze waarop het zorgstelsel is ingericht?

‘Nee, er komen geen grote veranderingen. Het kabinet zegt dat het foute prikkels uit het systeem gaat halen, maar ik zie daar geen voorstellen bij. Er wordt niets gedaan aan de concurrentie in de zorg en er komt ook geen einde aan het productie draaien. Dat laatste is bijvoorbeeld onder medisch specialisten heel normaal geworden. Dat je zoveel mogelijk zorg verleent, in plaats van de best mogelijke zorg voor een patiënt. Het voorstel om medisch specialisten in loondienst te nemen is voorlopig op de lange baan geschoven. Terwijl je hiermee juist de prikkel voor specialisten om zoveel mogelijk omzet te halen, wegneemt.

De SP heeft daarom voorgesteld om zo snel mogelijk te beginnen met het in loondienst nemen van alle medisch specialisten. Als we dat doen, kan de bezuiniging op de verpleeghuizen worden teruggedraaid.’

› Wat mis jij in het regeerakkoord over de zorg?

‘Het doorbreken van het hele idee

van concurrentie en marktwerking. Kijk bijvoorbeeld naar het aantal aanbieders in de thuiszorg en de jeugdzorg. Daar gaat zoveel geld en bureaucratie mee gepaard, terwijl het de kwaliteit van zorg niet helpt. Dat zou ik graag willen veranderen. Dat je de mens centraal stelt in plaats van de markt. Een oude SP-boodschap, die misschien wel actueler is dan ooit.

Verder zou het goed zijn als het veel makkelijker wordt om in alle gemeenten zorgbuurthuizen neer te zetten. Want juist met zorgbuurthuizen kun je veel problemen tegelijkertijd oplossen. Eenzame of hulpbehoevende ouderen krijgen een plek waar ze terecht kunnen. Er komen veel huizen van ouderen vrij waar gezinnen in kunnen wonen. En ouderen hebben de mogelijkheid om in hun eigen buurt te blijven wonen. We zijn nu bezig met een initiatiefwet om ervoor te zorgen dat de financiering van zorgbuurthuizen eenvoudiger wordt. Die gaan we binnenkort indienen.’

Foto: Chris en Marian

Maarten Hijink (1983) is woordvoerder zorg voor de SP in de Tweede Kamer.

Foto: Anouk Pross

› Wat vind jij positief aan wat er over wonen in het regeerakkoord staat?

‘Ik denk dat het meest positieve is dat het kabinet er langzaam achterkomt dat de ideologie van ‘de markt lost het op’ niet werkt. En dat het juist de markt is, die de wooncrisis heeft veroorzaakt en verdiept. Dus in woord is er een herwaardering van de volkshuisvesting.

Er zitten ook wel een paar daden bij. De belangrijkste daarvan is de afschaffing van de verhuurderheffing. Al is dat minimaal, want de huurders die de afgelopen jaren 13 miljard hebben betaald aan deze heffing worden niet gecompenseerd.’

› Er komt zelfs weer een minister voor Volkshuisvesting...

‘Er is een verschil tussen minister

van en minister voor. Een minister voor Volkshuisvesting betekent nog niet dat er ook een ministerie is met alle bijbehorende kennis. Dat is misschien meteen ook wel het probleem. Er werd al gejuicht dat het neoliberalisme voorbij zou zijn en er een ideologische omslag heeft plaatsgevonden. Ik denk dat het zeker nog niet zover is.’

› Waarom niet?

‘Ondanks de mooie woorden over volkshuisvesting vertrouwt dit kabinet nog steeds heel erg op de markt en blijft kopen het grootste goed. Het wil bijvoorbeeld de hoge huren in de vrije sector aanpakken, maar dat mag niet ten koste gaan van het verdienmodel van de verhuurders.

Wat ook belangrijk is om te constateren, is dat de VVD als grootste partij niet opeens gedraaid is. Bij de presentatie van het regeerakkoord was het eerste punt dat de liberalen er voor zichzelf uit lichten de mogelijkheid voor bewoners om hun grondgebonden sociale huurwoning te kopen.

Dat is gewoon de gedachte van Margaret Thatcher met right to buy. Right to buy heeft er in Engeland voor gezorgd dat de beste sociale huurwoningen verkocht werden en alleen de slechtere woningen overbleven voor arme mensen die niet in staat waren om hun woning te kopen. Veel van de verkochte sociale huurwoningen zijn boven-

‘De verduurzamingsoperatie is een collectief probleem, maar de oplossing wordt bij het individu gelegd’

dien in handen gekomen van beleggers.’

› **Naast de mogelijkheid tot kopen van de sociale huurwoning, wil dit kabinet de huren inkomensafhankelijk maken. Dus mensen met een lager inkomen minder huur laten betalen en mensen met een hoger inkomen meer. Wat vind jij van dit plan?**

‘Dat ligt eraan. In ons verkiezingsprogramma hebben wij dit punt ook staan, namelijk een nationale woonquote. Maar dat is omgekeerd geredeneerd: je verlaagt de hoge huren en verhoogt de lage inkomens met de toeslagen.

Wat ik interessant vind, is wat er in Spanje gebeurt waar linkse partijen aan de macht zijn. Daar voeren ze de woonquote in als strijdmiddel tegen grote beleggers als Blackstone die tijdens de vorige economische crisis enorme hoeveelheden woningen hebben opgekocht en die nu torenhoge huren vragen. Dus het kan heel links.

In de manier waarop het kabinet het doet, heb ik veel minder vertrouwen. Het voorstel is ook nog helemaal niet concreet. Zoals het nu gaat, worden juist de huren van mensen met een middeninkomen in de sociale huur verhoogd. Dit jaar gaan deze mensen 50 of zelfs 100 euro meer betalen per maand. Terwijl ze vaak geen alternatief hebben.’

› **Het regeerakkoord staat vol met plannen over het bouwen van nieuwe woningen, maar in hoeverre leiden de plannen van het kabinet ook tot meer betaalbare woningen?** ‘Dit is volgens mij de cruciale vraag. Het kabinet zegt dat twee derde van de nieuwe woningen betaalbaar zal zijn. Maar dat geldt pas vanaf 2025.

Bovendien ziet minister Hugo de Jonge koopwoningen van 350 duizend euro en middenhuurwoningen met een huur van 1000 euro als betaalbaar, terwijl dat voor veel mensen niet betaalbaar is. Als de nieuwe woningen voor velen onbetaalbaar zijn, ga je de wooncrisis niet oplossen.

Maar voor de SP is alleen betaalbaar ook niet genoeg. Wij willen trotse volkshuisvesting. Een herwaardering van goed gebouwde corporatiewoningen en wijken met voorzieningen. Een betaalbaar krot met een tijdelijk contract is immers ook geen oplossing voor de wooncrisis.’

› **Hoe kijk jij in het licht van de huidige energiecrisis aan tegen de plannen van het kabinet om meer woningen te verduurzamen?**

‘Ik denk dat dit een van de grootste opgaven gaat worden. Aan het voorkomen en aanpakken van energie-armoede is jarenlang veel te weinig gedaan. Voor mij betekent die aanpak twee dingen: woningen verbeteren en verduurzamen en de energierekening omlaag brengen. Beide zijn echt noodzakelijk, maar of het kabinet daar wat aan gaat doen, betwijfel ik. Je ziet nu al dat veel huurders hun kachel niet meer aanzetten omdat de gasprijzen zijn geëxplodeerd. En dat kopers niet in staat zijn om hun woning te verduurzamen. We zien ook dat corporaties hun woningen op zo’n manier verduurzamen dat je je kunt afvragen of huurders daar beter mee af zijn. Ze krijgen dan bijvoorbeeld wel goedkope, nieuwe isolatie, maar geen vernieuwing van de badkamer die al dertig jaar oud is.

Wat eigenlijk ons grootste probleem is met de hele verduurzamingsoperatie, is dat een collectief probleem individueel moet worden opgelost. De SP heeft altijd gezegd: zorg nou

dat je het collectief maakt. Want 50 procent van de huishoudens heeft een slecht geïsoleerd huis en de subsidies die daarvoor beschikbaar zijn, komen vooral ten goede aan de hogere inkomens.’

› **Wat mis jij in het regeerakkoord over wonen?**

‘Het eerste is ideologisch. Misschien dat het komt omdat we al heel lang geen ideologisch debat meer voeren, maar ik vind dat mensen te makkelijk denken dat de grote omslag nu gekomen is. Terwijl er nergens in het regeerakkoord staat dat wonen een recht is voor iedereen. Ook dit kabinet denkt dat de markt de wooncrisis wel oplost. We zullen dus moeten blijven strijden voor wonen als recht in plaats van verdienmodel. Om daarmee een einde te maken aan alle vormen van woononzekerheid, van dakloosheid tot tijdelijke huurcontracten.

Een ander belangrijk punt dat ik mis, is zeggenschap. Huurders en voor een deel ook kopers, hebben veel te weinig te zeggen. Daar staat niets over in het regeerakkoord.’

Foto: Chris en Marjan

Sandra Beckerman (1983) is woordvoerder wonen, natuur, milieu, gaswinning, landbouw en ruimtelijke ordening voor de SP in de Tweede Kamer.

Foto's: Wiebe Kiestra

› **Wat valt jou in positieve zin op aan wat er in het regeerakkoord over de overheid staat?**

‘Het begin van het regeerakkoord ademt echt een sfeer uit van ‘we gaan het dit keer helemaal anders doen’. We gaan de Tweede Kamer nu wel serieus nemen. We willen echt dat er een transparante overheid komt. En we willen maatschappelijke problemen eerder signaleren én oplossen. Het is bijna nederig zoals het er staat. Dat vind ik opmerkelijk, want deze partijen en zeker de VVD geloofden tot nu toe heilig in het oplossend vermogen van de markt. De gedachte was altijd: de overheid redt je niet, het is de markt waar je op kan steunen als je hulp nodig hebt. Er staat ook in het regeerakkoord dat er meer ruimte wordt gegeven aan de uitvoeringsinstanties.

Daarmee wordt echt afstand genomen van de efficiëntie-doctrine. Want jarenlang was het adagium: we moeten een kleinere overheid hebben en bezuinigen op de overheid is goed. Daar wordt nu in ieder geval in woord van afgestapt, dus dat is positief.’

› **Er wordt in het regeerakkoord veel gesproken over de menselijke maat en een betrouwbare overheid.**

Hoe reëel is het dat hier ook werk van gemaakt wordt door Rutte 4?

‘Veel zal afhangen van wat voor overheid er komt. Want als de overheid bureaucratisch blijft en geen problemen oplost, dan schieten we er niets mee op. We moeten af van de management-filosofie die alleen maar draait om productie draaien en output

leveren. Dat betekent dat je ambtenaren meer vrijheid moet geven om zelf beslissingen te nemen. Dat vraagt wel om een omslag binnen het overheidsapparaat, want jarenlange bezuinigingen en wantrouwen richting ambtenaren hebben hun sporen nagelaten.

Je moet mensen dus weer gaan vertrouwen. Dat betekent dat je van ambtenaren mag verwachten dat zij goed verslag leggen, dat zij verantwoording kunnen afleggen over de keuze die zij gemaakt hebben en dat zij hulp vragen op het moment dat zij twijfelen. Ik weet zeker dat de meeste ambtenaren dat willen. Want je geeft ze daarmee eigenaarschap over hun werk. Om deze omslag in denken binnen de overheid te kunnen maken, zullen ambtenaren – en

zeker de hoge ambtenaren – zich beter moeten kunnen verplaatsen in de situatie van mensen met problemen. Juist daar schort het nogal eens aan is mijn

ervaring. Hoge ambtenaren zijn op zichzelf geen slechte mensen, maar vanwege hun welgestelde positie en de bubbel waarin zij zitten weten zij niet hoe het is om rond te moeten komen van een uitkering, of om als alleenstaande moeder alle ballen omhoog te moeten houden, of om onzeker werk te hebben.'

› **Wat vind jij van de plannen van dit kabinet om de democratische instituties te versterken, zoals het versterken van de positie van de Tweede Kamer?**

'Daar ben ik erg voor. Ik vind alleen wel dat de Kamer daar zelf over moet gaan, omdat wij als Kamerleden het beste weten wat we willen. Met al die verschillende fracties is de eenheid binnen de Kamer vaak ver te zoeken, maar het instituut Tweede Kamer weet eigenlijk best goed wat het wil. Ook de fracties van de regeringspartijen vinden dat de informatievoorziening aan de Kamer beter moet en dat oppositiepartijen dezelfde informatie moeten krijgen als coalitiepartijen.

Om de positie van de Tweede Kamer te versterken, heb ik tijdens het jaarlijkse debat in juni over de eigen werkzaamheden en begroting van de Kamer een motie ingediend met vijf punten. Deze gaan over een onafhankelijke toets voor staatsgeheime stukken, over een onderzoek naar de beantwoording van Kamervragen, over het delen van signalen uit de samenleving door Kamer en ministeries, over de informatieverstrekking van ministeries aan de Kamer en over hun omgang met de informatiepositie van de Kamer en daarmee van de samenleving. Deze punten ben ik nu met andere Kamerleden aan het uitwerken en we zijn daarover in gesprek met de ministeries.'

› **Je hebt het nu vooral over de informatievoorziening aan de Kamer, maar is er ook meer ondersteuning voor Kamerleden nodig?**

'We hebben in het verleden gezien dat als het geld via de fracties loopt, het aan heel verschillende dingen besteed wordt. De ene fractie investeert het in inhoudelijke ondersteuning, de andere neemt een communicatiebureau in de arm en weer een andere geeft het uit aan een auto met chauffeur. Dus wij zijn niet per se voorstander van meer geld voor politieke partijen. Waar wij wel heel erg voor zijn, is meer ondersteuning in de Kamer. Dus van ambtenaren die voor Kamerleden werken. Die ondersteuning wordt nu ook wel uitgebreid.'

› **Over de kinderopvangtoeslagaffaire en de mijnbouwschade in Groningen zijn aparte paragrafen opgenomen in het regeerakkoord. Heb jij het idee dat het nieuwe kabinet de problemen van de toeslagenuouders en de gedupeerde Groningers nu wel eindelijk serieus neemt?**

'Op papier wel, maar in het echt zie je het niet gebeuren. En dat is het lastige. De taal en toon zijn zo verschillend van de praktijk. Als je ziet met wat voor bureaucratie de toeslagenuouders en de gedupeerde Groningers te maken hebben, dan is dat gekmakend. Voordat er een beslissing wordt genomen over compensatie, moeten toeslagenuouders eerst meerdere goedkeuringen hebben. En elke goedkeuring kost weer drie tot vier weken. Als jij het schoolgeld voor je kinderen moet betalen of nieuwe kleren voor ze moet kopen, dan is twaalf tot zestien weken wachten heel lang.

En in het proces gaat ook van alles mis. Dan krijgen ouders te horen dat het besluit klaar ligt en dan is dat niet zo. Dan gaan ze bellen en dan weet degene die ze geholpen heeft ook niet wat er aan de hand is. Dat leidt tot frustraties en is voor die ouders echt een ramp. Er zijn gemeenten die zeggen: wij nemen het wel over van de Belastingdienst. Dat is natuurlijk mooi, maar het is geen structurele oplossing. Er is dus wel geld voor compensatie, maar te

veel mensen staan nog in de kou. Dat is heel cynisch.'

› **Wat mis jij in het regeerakkoord over de overheid?**

'Een visie op wat de overheid moet zijn en hoe de overheid naar haar inwoners kijkt. Premier Rutte werd enorm boos op mij toen ik zei dat de regels zo gemaakt zijn, omdat er wordt neergekeken op mensen die afhankelijk zijn van toeslagen. Hij zei: ambtenaren kijken niet neer op mensen, dat is SP-retoriek. Toen vroeg ik hem: maar wat is dan de reden? Hoe kan het dat er niets wordt gedaan, terwijl je weet dat je mensen in de vernieling brengt? Daar kwam hij niet uit. Uiteindelijk moest hij toegeven dat de overheid en de Belastingdienst als uitvoerende instantie te ver afstonden van de mensen over wie dit ging.

Maar hoe dit kabinet de afstand tot de burger gaat verkleinen, blijft onduidelijk. Hoe dichtbij moet de overheid zijn? Moet de overheid altijd in buurthuizen of bibliotheken met een loket aanwezig zijn? En welke overheid is dat dan? Daar zou ik meer een visie op willen hebben. Ik zie het ook als mijn taak om het debat daarover aan te jagen. Daarom komen we binnenkort met een notitie over de overheid in de buurt. Er zijn best wat wissels verlegd, maar wij moeten wel zorgen dat de trein de juiste kant op gaat rijden.' ■

Foto: Chris en Marjan

Renske Leijten (1979) is woordvoerder democratie, bestuur, economie en klimaat voor de SP in de Tweede Kamer.

WAT DOET DIT KABINET VOOR DE ONMISBAREN?

De afgelopen twee jaar is gebleken wie ons land draaiende houden op het moment dat het openbare leven stil komt te liggen als gevolg van een gezondheids crisis. Dat zijn de zorgverleners, de leerkrachten, de pakketbezorgers, de schoonmakers, de distributiemedewerkers en vele anderen met een cruciaal beroep. Hoewel het werk dat deze mensen doen onmisbaar is voor onze samenleving, krijgen zij vaak niet de waardering en het respect dat je zou verwachten. Terwijl zij de klappen opvingen van de coronacrisis, werden zij niet beloond met een hoger salaris en meer zekerheid.

De FNV startte daarom een campagne voor de onmisbaren. Met als eisen een minimumloon van 14 euro per uur, minder werkdruk en minder onzekerheid. Ook moet er een standbeeld komen voor de onmisbare beroepen. In oktober 2021 werd de Dag van de Onmisbaren georganiseerd. Tijdens die dag werd de Nachtwacht der Onmisbaren onthuld (zie afbeelding). Een hedendaagse versie van het beroemde schilderij van Rembrandt van Rijn, bedoeld als ode aan de 3,5 miljoen mensen met cruciale beroepen die ons land de afgelopen twee jaar overeind hebben gehouden.

Van het nieuwe kabinet hoeven deze mensen niet al te veel te verwachten. Het minimumloon gaat weliswaar omhoog, maar in de praktijk komt dat neer op nog geen euro per uur erbij in 2025. De strijd voor een fatsoenlijk loon en meer bestaanszekerheid voor de onmisbaren houdt dus niet op. De SP zal zich daar samen met de vakbeweging en andere bondgenoten voor blijven inzetten.

Gert-Jan Segers (ChristenUnie), Sigrid Kaag (D66), Mark Rutte (VVD) en Wopke Hoekstra (CDA) tijdens de presentatie van het regeerakkoord.

VOOR WIE ZIJN DIE MILJARDEN?

Tekst Bart Linssen Foto Dirk Hol / ANP©

Bij de presentatie van het regeerakkoord van Rutte 4 waren het vooral de twee miljardenfondsen die de aandacht trokken. Maar liefst 35 miljard euro is gereserveerd voor een klimaat- en transitiefonds, terwijl er nog eens 25 miljard klaarstaat om de stikstofproblematiek aan te pakken (bovenop de eerdere miljarden die al waren toegezegd door Rutte 3). Bovendien accepteert het nieuwe kabinet een begrotingstekort van 1,75 procent van het bruto binnenlands product. Is hier sprake van een koerswijziging?

De reacties die de financiële plannen van Rutte 4 bij economen opriepen, liepen uiteen van ‘de rekening doorschuiven naar de toekomst’ van het Centraal Planbureau tot ‘financiering staatschuld is helemaal geen probleem’ van Rabobank-econoom Wim Boonstra. Irene van Staveren vatte de twee stromingen onder haar collega-economen in haar column in Trouw als volgt samen: ‘De conservatieve economen willen graag het huishoudboekje van de staat op orde hebben en duidelijkheid over begrotingstekorten in de toekomst. De progressieve economen stellen dat de overheidsfinanciën niet te vergelijken zijn met een huishoudboekje.’

Politiek loopt de duiding eveneens uiteen, al gaat dat soms anders dan je

misschien zou verwachten. Kamerleden van D66 en Christen-Unie zijn enthousiast dat de portemonnee weer wordt getrokken door de overheid. Terwijl de financieel woordvoerder van de PvdA zijn teleurstelling uitsprak over het feit dat het op orde houden van het huishoudboekje voor dit kabinet kennelijk niet meer zo belangrijk is.

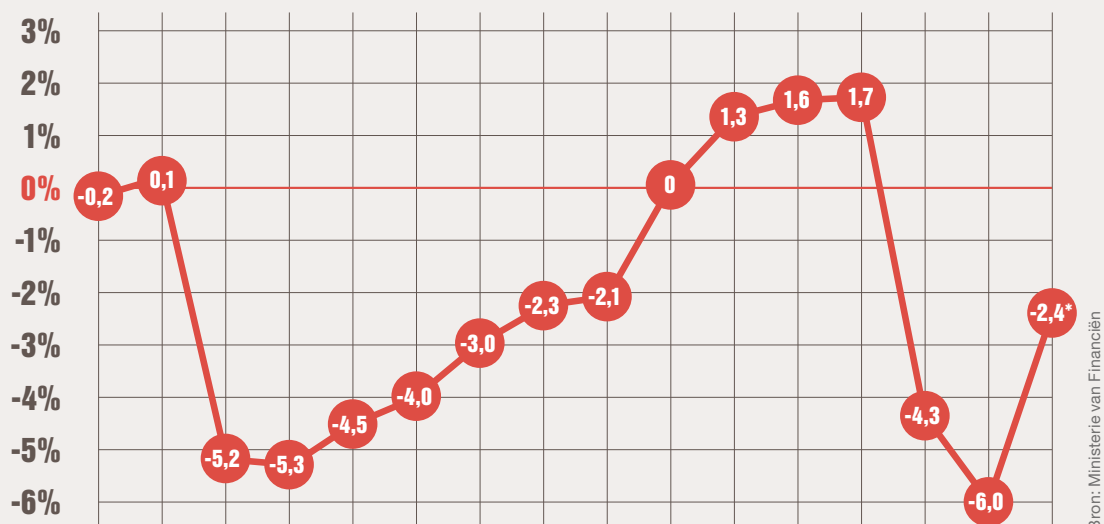
Hoe moeten wij als SP dit regeerakkoord nu beoordelen? Op het eerste gezicht is er inderdaad sprake van een koerswijziging. Er wordt weliswaar bezuinigd op de zorg en de jeugdzorg, maar over het algemeen wordt er juist geïnvesteerd door dit kabinet. Denk bijvoorbeeld aan het onderwijs, de kinderopvang of

defensie. Ook al heeft dat laatste voor ons minder prioriteit. Bovendien mag het begrotingstekort oplopen naar een niveau dat eerder onbespreekbaar was. Terwijl er in de jaren voor de coronacrisis nog werd aangestuurd op een begrotingsoverschot (zie grafiek), is dat doel nu volledig verdwenen. Dat is een overwinning voor iedereen die daar jaren voor heeft gestreden.

Tegelijkertijd is er alle reden om kritisch te zijn op de plannen van de nieuwe regering. Ten eerste is het de vraag of het instellen van miljardenfondsen wel de beste manier is om grote, urgente problemen aan te pakken. Als we kijken naar het Nationaal Programma Onderwijs, bedoeld om de onderwijsachterstanden als gevolg

EMU-SALDO (ALS PERCENTAGE VAN HET BBP)

2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022

Bovenstaande figuur toont het begrotingssaldo van de overheid (verhouding tussen inkomsten en uitgaven) als percentage van het bruto binnenlands product voor de jaren 2007 tot en met 2022* (verwacht begrotingstekort). Hiermee wordt de grootte van het begrotingssaldo afgezet tegen de grootte van de totale economie. De lidstaten van de EU hebben met elkaar afgesproken om voor het begrotingssaldo eenzelfde definitie te gebruiken. Dit heet het EMU-saldo.

Volgens Europese afspraken mag het begrotingstekort van een land niet groter zijn dan 3 procent van het bbp, anders moeten de overheidsuitgaven worden teruggebracht. Deze 3-procentnorm is vanwege de coronacrisis tijdelijk losgelaten en staat hevig ter discussie. Het nieuwe kabinet houdt er vooralsnog aan vast, waardoor nieuwe bezuinigingen niet uitgesloten zijn.

van de coronacrisis weg te werken, wordt al snel duidelijk dat er aan deze aanpak grote nadelen kleven. Ten tweede is het problematisch dat de fondsen worden verdedigd met het argument dat deze mogelijk zijn gemaakt door bezuinigingen uit het verleden. Wie de effecten van deze bezuinigingen kritisch beschouwt, ziet immers dat de kosten hoog zijn, zowel financieel als maatschappelijk. Een bredere kijk op een gezonde

2,5 jaar de tijd heeft gekregen om met 8,5 miljard euro de leerachterstanden als gevolg van de coronacrisis weg te werken. Nu is dat natuurlijk een mooi bedrag, waar de sector veel goeds mee kan doen, maar in zo'n korte tijd kunnen scholen de grote problemen, zoals het lerarentekort, niet oplossen. Dat de miljarden in zo'n korte tijd moeten worden uitgegeven is een gevolg van de druk die is uitgeoefend

miljarden te besteden. Daarmee geeft het kabinet toe dat scholen te weinig tijd hebben gekregen. Maar de schade is al gedaan, stelt de Algemene Onderwijsbond. De onderwijsvakbond zag het aantal bijlesinstellingen in korte tijd exploderen van 3396 in 2017 naar 5462 in 2022. Om de crisis in het onderwijs echt te lijf gaan, zijn volgens de AOb structurele uitgaven nodig.

De neiging om structurele problemen als tijdelijk te definiëren is typerend voor Rutte

overheid is nodig, maar heeft deze regering die?

Tijd dus om deze twee problemen nader te beschouwen, zodat we kunnen nagaan of het denken over overheidsfinanciën onder Rutte 4 echt is veranderd of juist grotendeels hetzelfde is gebleven.

1. VOOR WIE ZIJN DIE FONDSEN?

Vlak na de presentatie van het regeerakkoord kwam het CPB met een stevig commentaar. Terwijl het kabinet betoogde dat de uitgaven aan klimaat en stikstof van tijdelijke aard zijn, en dus geen structurele uitgaven zijn, stelde het CPB dat deze tijdelijkheid niet aannemelijk is gemaakt. Volgens het Centraal Planbureau gaat het niet om 60 miljard euro in tien jaar zoals het kabinet beweert, maar om jaarlijks 6 miljard tot een nieuw kabinet besluit de uitgaven stop te zetten. Met andere woorden: structurele uitgaven, die ook na 10 jaar door zullen lopen.

De neiging om structurele problemen als tijdelijk te definiëren is niet nieuw, maar typerend voor de regeringen waar Rutte leiding aan geeft. Denk aan het onderwijs dat

door het Ministerie van Financiën op het Ministerie van Onderwijs. Dat weten we dankzij onderzoek van NRC Handelsblad. Het Ministerie van Financiën wilde dat met het Nationaal Programma Onderwijs de onderwijsachterstanden door de lockdowns zo snel mogelijk zouden worden opgelost. Het Ministerie van Onderwijs zette in eerste instantie juist in op een looptijd tot 2028. Dat is niet gek, als je bedenkt dat de totale steun aan het basis- en voortgezet onderwijs gelijk staat aan 30 procent van de jaarbegroting. Dat valt op korte termijn niet doelmatig uit te geven.

Maar het Ministerie van Financiën wilde daar niets van weten en dwong uiteindelijk af dat de miljarden binnen 2,5 jaar moesten worden uitgegeven. De consequentie is dat de sector vooral een beroep moet doen op marktpartijen. Met als gevolg dat toekomstige leraren juist worden aangetrokken door de marktpartijen en het lerarentekort op scholen alleen maar groter dreigt te worden.

Inmiddels hebben scholen twee jaar extra de tijd gekregen om de

Bij de fondsen die nu voor klimaat en stikstof worden opgetuigd, lijkt het kabinet wel iets te hebben geleerd van de gemaakte fouten. Door ruim de tijd te nemen wordt het risico op verspilling kleiner. Dat is positief. Maar ook bij de fondsen voor klimaat en stikstof ligt het gevaar op de loer dat vooral private partijen ermee aan de haal zullen gaan, zonder dat de overheid nog iets van haar investeringen terugziet. Denk aan de grote boerenbedrijven die voor veel meer euro's worden uitgekocht dan dat ze ooit zouden kunnen verdienen als ze hun milieuschade zouden moeten betalen. Of aan de verduurzaming van de zware industrie, waar de overheid voor opdraait maar aandeelhouders van profiteren. Het alternatief, waarbij de overheid een groot deel van het eigenaarschap naar zich toetrekt om zich structureel met deze essentiële industrie te bemoeien, is vooralsnog onbespreekbaar.

2. DE KOSTEN VAN BEZUINIGINGEN

In het debat over de financiële bijlage van het regeerakkoord, stelde VVD-Tweede Kamerlid Eelco Heinen dat de ruimte die er nu is om extra geld uit te geven te danken is aan de bezuinigingen van eerdere kabinetten. Premier Rutte hield eerder eenzelfde verhaal: de coronacrisis kon enkel met tientallen miljarden worden bezworen, omdat er in het verleden zo veel bespaard is op de overheidsuitgaven.

Toch is dit verhaal moeilijk vol te houden. Ten eerste is bezuinigen maar één van de vele manieren om

aan financiële middelen te komen. Dat kan ook door monetair beleid of belastingen. Ten tweede hebben veel van de bezuinigingen de Nederlandse overheid en economie juist ernstig verzwakt. Ook omdat broodnodige investeringen uitbleven. Met grote regelmaat hebben bezuinigingen juist geleid tot problemen die nu met veel geld hersteld moeten worden. Zo is het overduidelijk dat het liberale woningmarktbeleid en de door Rutte 2 ingestelde verhuurderheffing hebben bijgedragen aan de wooncrisis. Er is een groot tekort aan (betaalbare) woningen, de lasten voor huurders zijn enorm toegenomen en van de verduurzaming van (huur)woningen is nog weinig terechtgekomen. Allemaal problemen waar nu extra middelen voor nodig zijn. Zeker nu de gasprijzen zo gestegen zijn.

Ook heeft de overheid dankzij bezuinigingen op de uitvoeringsdiensten zichzelf op afstand van haar burgers gezet. Om het vertrouwen van mensen te herstellen, zal de verloren capaciteit bij de uitvoeringsdiensten weer moeten worden opgebouwd. Ondanks extra middelen en mooie woorden in het regeerakkoord is het twijfelachtig of dit gaat lukken. Een groot deel van het contact van burgers met de overheid vindt plaats via de lokale overheden. En precies daar zijn grote financiële problemen, als gevolg van bezuinigingen van de afgelopen kabinetten. Het gaat veel tijd en geld kosten om hun capaciteit te herstellen.

Dit zijn slechts enkele van de vele voorbeelden van wanbeleid van de kabinetten-Rutte. Vergelijkbare verhalen gaan op voor de jeugdzorg, de politie, het leger, het onderwijs, de rechtspraak, de zorg en voor voorzieningen in de buurt. En natuurlijk voor klimaat en stikstof. Vriend en vijand geven inmiddels toe dat er met name in de jaren van Rutte 1 en 2 te veel is bezuinigd. Met alle gevolgen van dien. Misschien wel het beste voorbeeld zijn de bezuinigingen op de Belastingdienst. Al

sinds 2004 wordt de grootste uitvoeringsdienst, die van cruciaal belang is voor het vertrouwen in de overheid, het vel over de botten getrokken. Dit begon onder CDA-leider Balkenende en werd in versneld tempo voortgezet door de kabinetten-Rutte.

Juist die bezuinigingen leidden tot een situatie waarin rampen als het toeslagenschandaal konden ontstaan. Zo concludeert de Algemene Rekenkamer dat de Belastingdienst door de vele bezuinigingen op zoek ging naar nieuwe eigen opbrengsten, zoals de boetes door 'strenger toezicht' op de toeslagen. Duizenden gezinnen zijn hier het slachtoffer van geworden. Naast al het persoonlijk leed, is de financiële schade door alle problemen en schandalen bij de Belastingdienst inmiddels opgelopen

geld wil uitgeven om grote problemen op te lossen valt te prijzen, maar door te werken met fondsen in plaats van structurele uitgaven zijn er risico's. Zo is de kans groot dat de fondsen met name ten goede komen aan marktpartijen. Bovendien lijken de fondsen vooral het gevolg van financiële meevallers. 'Het zijn uitgaven op basis van de stand van de schatkist, en dat vind ik een groot probleem', stelt NRC-columnist Marike Stellinga. 'We accepteren een tijdelijk hogere schuld om daarmee maatschappelijke opgaven op te lossen (...)', aldus het regeerakkoord.

Toch lijkt dit kabinet niet van plan om bij nieuwe problemen de staatsschuld verder op te laten lopen. Dat bleek wel na de Russische inval in Oekraïne. Direct daarna opperde

Voor Nederland blijft het Stabiliteits- en Groeipact het uitgangspunt

tot in de miljarden euro's. Bovendien is de dienst amper in staat om nieuw beleid uit te voeren, waardoor de staat mogelijk miljarden misloopt.

De stelling dat de fondsen van Rutte 4 mogelijk zijn dankzij de bezuinigingen uit het verleden, is dan ook onzinig. Het is eerder omgekeerd. Er moet nu groot herstelwerk verricht worden omdat er jarenlang bezuinigd of niet geïnvesteerd is. Dat laatste zien we nu bij de klimaat- en de stikstofcrisis, waar heel lang bewust niets aan gedaan is.

HET NIEUWE DENKEN?

We kunnen concluderen dat dit kabinet een ander begrotingsbeleid voert dan de eerdere kabinetten-Rutte. Er wordt meer geld uitgegeven, en het voornemen om het begrotingstekort op te laten lopen tot 1,75 procent is een welkome koerswijziging. Dat het kabinet bovendien veel

CDA-leider Hoekstra al om het regeerakkoord open te breken, waarbij hij nieuwe bezuinigingen niet uitsloot.

Nieuwe defensie-uitgaven mogen er in ieder geval niet toe leiden dat het begrotingstekort boven de drie procent uitkomt, zo maakte minister Kaag van Financiën onlangs nog eens duidelijk. Voor Nederland blijft het Europese Stabiliteits- en Groeipact, waarin deze norm is opgenomen, het uitgangspunt. Tot ongenoegen van Oost-Europese landen, die graag een uitzondering willen voor defensie-uitgaven.

De vraag is hoe lang Nederland dwars blijft liggen, want het Stabiliteits- en Groeipact staat inmiddels hevig ter discussie. Als Nederland uiteindelijk toch overstag gaat, zou dat er op kunnen wijzen dat het denken over overheidsfinanciën definitief veranderd is. ■

WAT TE DOEN TEGEN VERMOGENSONGELIJKHEID?

Tekst Tijmen Lucie

Op 24 december 2021 zette de Hoge Raad met een arrest een streep door de vermogensrendementsheffing. Deze uitspraak heeft grote gevolgen voor het nieuwe kabinet. Er dreigt immers een miljardentekort op de begroting. Mogelijk biedt het voorstel van de linkse partijen voor een progressieve vermogensbelasting uitkomst. Ook al is dat niet meer dan een tijdelijke oplossing. 'Uiteindelijk zullen er een miljonairsbelasting en een belasting op reëel vermogensrendement moeten komen', aldus SP-Kamerlid Mahir Alkaya.

De vermogensrendementsheffing is eigenlijk altijd omstreden geweest. Al vóór de invoering in 2001 werd de heffing op geschatte vermogensopbrengsten bekritiseerd. Economen noemden de vermogensrendementsheffing 'een internationaal fiscaal curiosum'. In vrijwel alle andere landen worden immers de werkelijke vermogensopbrengsten belast in plaats van de fictieve. Staatssecretaris Vermeend (PvdA) legde de bezwaren echter naast zich neer en drukte de vermogensrendementsheffing erdoor.

In de jaren die volgden nam de kritiek op de vermogensrendementsheffing toe. Ook van mensen met veel spaargeld. Zij vonden de belasting die zij moesten betalen onrechtvaardig hoog. Op zich hadden zij een punt, want de rente is de afgelopen jaren zo laag geweest dat zij nauwelijks rendement haalden op hun spaargeld. Aan de andere kant betaalden grote beleggers veel te weinig belasting, omdat hun feitelijke rendementen veel hoger waren dan het fictieve rendement waar de Belastingdienst van uitging.

De afgelopen jaren hebben spaarders met behulp van de Bond voor Belastingbetalers diverse rechtszaken aangespannen tegen de staat. In 2019 werden zij voor het eerst door de Hoge Raad in het gelijk gesteld. Verdere gevolgen had die uitspraak niet: spaarders kregen geen recht op compensatie. Dat was anders met het arrest van 24 december jongstleden. De Hoge Raad bepaalde toen dat er 'rechtsherstel' nodig was.

Inmiddels heeft staatssecretaris Van Rij (CDA) gehoor gegeven aan

de uitspraak van de hoogste rechter. Alle meer dan 1 miljoen gedupeerde spaarders zullen worden gecompenseerd. Ook heeft de staatssecretaris besloten om de vermogensrendementsheffing voorlopig stop te zetten. Dat zal dit jaar nog niet gebeuren, want dat kan de Belastingdienst niet aan.

Het stopzetten van de vermogensrendementsheffing betekent mogelijk dat de schatkist een kleine vijf miljard per jaar aan belastinginkomsten misloopt. Daarbovenop zullen de spaarders die in de jaren 2017 tot en met 2020 een verkeerde aanslag hebben gehad, moeten worden gecompenseerd.

De noodzaak om snel met een goede oplossing te komen is dus groot. Terecht waarschuwt econoom Bas Jacobs voor het gevaar van belastingontwijking: rijken zullen in de tussentijd hun vermogen uit box 1 en 2 proberen over te hevelen naar box 3 om zo geen vermogensbelasting te hoeven betalen. Daarmee zal de vermogensongelijkheid in Nederland alleen maar groter worden. Ook omdat dit kabinet niet van plan is om de vermogensongelijkheid te verkleinen.

PROGRESSIEVE VERMOGENSBELASTING

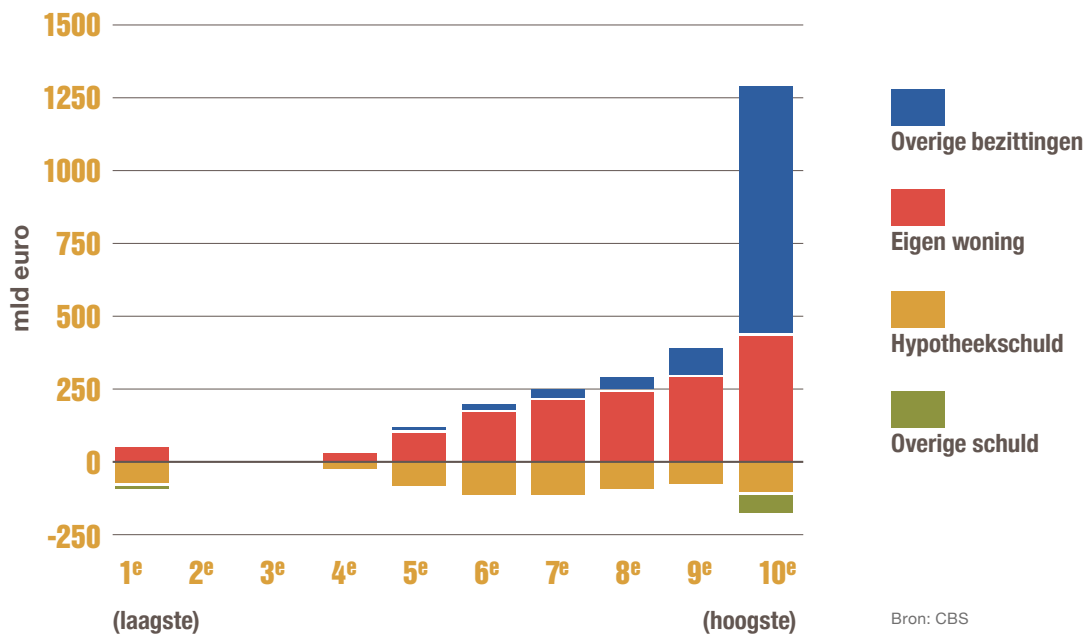
De linkse partijen PvdA, GroenLinks en SP hebben daarom het moment aangegrepen om te komen met een voorstel voor een progressieve vermogensbelasting. Deze moet in de plaats komen van de vermogensrendementsheffing. Mensen met een vermogen tussen de 100 duizend en 500 duizend euro zullen 1 procent belasting gaan betalen, met een

vermogen tussen de 500 duizend en 1 miljoen euro 2 procent, met een vermogen tussen de 1 miljoen en 5 miljoen euro 4 procent en met een vermogen boven de 5 miljoen euro 5 procent. Het eigen huis en het pensioenvermogen worden daarbij niet meegerekend.

Doel van het voorstel is om de vermogensongelijkheid in Nederland te verkleinen. Alleen zeer vermogende mensen betalen deze belasting en de mensen met de grootste vermogens betalen meer. Het gaat dus om de rijkste 10 procent Nederlanders. Die bezit momenteel ruim 61 procent van het totale vermogen (eigen woning meegerekend). Als we kijken naar het vermogen exclusief eigen woning (wat voor de meeste huishoudens het belangrijkste vermogensbestanddeel is), dan zijn de verhoudingen zelfs nog schever. Dan bezit de rijkste 10 procent meer dan 78 procent van het totale vermogen.

Om dus te voorkomen dat de vermogensongelijkheid verder toeneemt, hebben de linkse partijen een initiatiefwet voor een progressieve vermogensbelasting ingediend. Helemaal ideaal vindt SP-Kamerlid Mahir Alkaya het voorstel overigens niet. 'Het is het voorstel van de PvdA. Zij hadden dit ook in hun verkiezingsprogramma staan. Wij willen liever een miljonairsbelasting en een belasting op reëel vermogensrendement, want dan pak je echt de allergrootste vermogens aan. In dit voorstel moeten ook mensen belasting betalen die op een andere manier voor hun pensioen hebben gespaard omdat ze via hun werk geen pensioen konden opbouwen. De

BEZITTINGEN EN SCHULDEN VAN HUISHOUDENS NAAR VERMOGENSGROEPEN, 1 JANUARI 2020

reden dat ik er toch mijn handtekening onder heb gezet, is dat er anders tot 2025 helemaal niets gebeurt. Want dan pas komt er een belasting op werkelijke vermogensopbrengsten. Althans, dat staat in het regeerakkoord.'

Het voorstel van de linkse partijen is simpel en zou uitvoerbaar moeten kunnen zijn voor de Belastingdienst. De gegevens over vermogens heeft zij immers al uit de oude regeling. En ze hoeft geen ingewikkelde berekeningen meer te maken zoals bij de vermogensrendementsheffing. Enige vraag is of de computersystemen van de Belastingdienst een nieuwe regeling aankunnen. Sommige daarvan dateren nog uit de jaren tachtig.

Dat het kabinet het reële vermogensrendement per 2025 wil gaan belasten is natuurlijk mooi, maar wel rijkelijk laat. In 2015 werd namelijk al een motie aangenomen van toenmalig SP-Kamerlid Farshad Bashir om dit te doen. Mahir Alkaya: 'Daar is al die jaren niets mee gebeurd, terwijl er toen al veel politiek draagvlak voor was. Nu is dat draagvlak nog groter. De Belastingdienst heeft ook toegezegd dat het achterstallig onderhoud aan de computersystemen de komende jaren wordt weggewerkt. Ik ga er dus vanuit dat de nieuwe regeling in 2025 ingaat.'

Maar met alleen een belasting op reëel vermogensrendement ben je er nog niet. Er moet veel meer gebeuren om ons belastingstelsel eerlijker te maken. Vermogen wordt in Nederland überhaupt licht belast, terwijl werkende mensen juist relatief veel belasting betalen. Mahir Alkaya erkent dat probleem. 'De verschillen tussen de belastingen op arbeid en kapitaal zijn zo groot geworden dat de president van De Nederlandsche Bank zelfs zegt dat we een rentenierseconomie (een economie waarin inkomen uit vermogen meer rendeert dan inkomen uit arbeid, red.) zijn geworden.'

ZELFDE TARIEF VOOR INKOMSTEN UIT ARBEID EN VERMOGEN

De SP heeft in haar verkiezingsprogramma verschillende voorstellen staan om deze ongelijkheid recht te trekken. Naast de al eerder genoemde miljonairsbelasting, wil de SP bijvoorbeeld ook de winstbelasting voor grote bedrijven gelijkstellen aan het laagste tarief voor de inkomstenbelasting op arbeid. Alkaya: 'Beide stellen we op 36 procent. Dat betekent dat de winstbelasting met ruim tien procent omhoog zal moeten gaan. Daarmee kunnen we dan de belasting op arbeid verlagen. Dat doen we op zo'n manier dat de

meeste mensen ervan profiteren. De laagste inkomens het meest, maar ook de middeninkomens gaan erop vooruit. Alleen de hoogste inkomens leveren iets in. Dat komt omdat zij een relatief groot deel van hun inkomen uit andere zaken dan arbeid halen.'

Een ander belangrijk voorstel van de SP om tot een eerlijker belastingstelsel te komen, is de aanpak van belastingontwijking via box 2. Box 2 is eigenlijk bedoeld voor ondernemers die directeur zijn van een bedrijf en tegelijkertijd grootaandeelhouder. Maar in de praktijk wordt deze box vaak misbruikt door mensen met veel spaargeld of beleggingsvermogen. Zij hebben alleen op papier een bedrijf om zo vermogensbelasting te ontwijken. De SP wil daar met een voorheffing een einde aan maken. Alkaya: 'Je betaalt simpelweg belasting tot het moment dat je jezelf winst uitkeert uit je bedrijf. Dan wordt het verrekend.'

Voorstellen als deze moeten ervoor zorgen dat de ongelijkheid tussen werkende en vermogende mensen kleiner wordt. Alkaya: 'Uiteindelijk moeten we toe naar een systeem waarbij je voor alle inkomsten uit arbeid of vermogen ongeveer dezelfde belasting betaalt.' ■

